

LADÁNYI MIHÁLY: KEDVESEBB HAZÁT

Már a korai Ladányi-versekben is feltűnhetett, hogy az egynemű hangulatok mögül nyugtalanság sejlik elő. A zárt versvilág később ellentétekből állt össze, szélesebb lett a líra világképe, zaklatottabb az atmoszférája. Az ifjúkor mítoszait szenvedéllyel rombolta a költő, nemcsak új árnyalatokat adott a régi igéknek, hanem újabb lírai forradalmat hirdetett meg, szinte kéjjel fosztotta vázig a legkülönbözőbb jelenségeket. Bátorsággal és őszinteséggel hivalkodott, a versekben testet öltő lírai én nem törődött az illemtudók ítéletével, esztéták sem fegyelmezheték. Végletek egymásnak feszítésével kereste az igazságot, de épp a végletek szeretete adott lehetőséget némi rejtekezésre is. Keserűségeit valamiféle szegénylegényes szerepből olvasta a világ fejére, a „szépség huligánjaként” kószált és énekelt, majd a „bohóckirály” szerepét öltötte magára, élvén az igazmondás eme ősi lehetőségével. Közben a vagánykodás mögött a lírai világkép egyre komorabb lett, de ez nem a borongós hangulatokon volt már mérhető, hanem annak a költői tartásnak a megfigyelésével, amely nemcsak a hétköznapi mítoszok fosztását-oszlatását célozta, hanem tudatában volt vállalkozása sziszifuszi jellegének is, hiszen sokszor úgy látszott, hogy egy társadalommal, sőt az egész elkényelmesedő emberiséggel áll szemben. Ez a tudat és a költő elszántsága eredményezte, hogy az álságokkal póre igazságokat szembehelyező magányos harcos szerepe lett az övé, aki azzal tette magát védetté, hogy önmagának sem tulajdonított jelentőséget, önmagán is mulatott és mulattatott. Fenntartásos álláspontját kötetének címe is jelezte (*Utánad kószálok, Dobszóló, A túloldalon*). Ezekben a kötetekben a különös tartás még új, értékes lírai tartalmakkal telt meg, bár az is feltűnt, hogy a szerep a látszat ellenére összébb vonta Ladányi költészetének aspektusait, költői lehetőségeit: minden témára, motívumra „ráfolyt” a fintoros én. Mostanra, a *Kedvesebb hazát* kötet idejére pedig már a lírai témaválasztásnak szinte egyetlen meghatározója az lett, hogy ennek a kétkedő, kérdőjelező szemléletnek mely témák, motívumok engednek nagyobb teret, melyek szolgálnak több meglepetéssel. A figyelmét a leleplezhető dolgokra koncentráló ember észrevételei kértek teljes uralmat a lírában, a szatirikus szemlélet a versstruktúrák képzésében is egyeduralomra jutott — a hagyományos értelemben vett líraiság rovására. A nagy leleplező szól ezekben a versekben, de szemléletének tartalmi elemei gyakran túlerős hangsúlyt kapnak a költészet ellenében. Nézzük azonban előbb a szerintünk sikeres változatot, azt, amelyben a szemlélet és mondanivaló még művészi megformálást talál. A *Szeretet, szeretet* kezdetű vers is mítoszfosztató: azt mutatja fel, hogy a szeretet csupán életünk szüneteiben jut szerephez, s éppen ezért ekkor is elvétí hivatását, hiszen újabb aljasságok előkészítésének idejévé válik. Lényeg és látszat groteszk ellentétét a képi asszociációk kegyetlen póresége hordozza: imádkozó kofákhoz, adakozó gyilkosokhoz, ajándékokkal megtévesztő gyarmatosítókhoz — tehát alantas lényegüket elfedő emberekhez — hasonlatos az a szeretet, mely csak nagy ritkán, karácsony táján jut szóhoz, csak pillanatokra válik életünk cselekvő részévé. Az áhítat, meghittség és az embertelenség ellentétező összevillantása adja a sajátos

lefosztó, élesen exponáló atmoszférát. A vers lényegi sugallatára, üzenetére az mutat rá, hogy magát a szeretetet nem semmisíti meg a költő, a leleplezés csupán a hozzája idegen elemként tapadó járulékokat próbálja lefosztani róla. A villogó ellentétezés keserű hangját így szövi át az igazi, szeretet utáni kemény nosztalgia.

A negatív jegyek elősorolása pozitív tartalmakat épít a kötet másik tipikus versváltozatában is. Ez azonban a viccek színvonalán mutatja a lírát: itt az ötlet a fontos és nem annak lírai megfogalmazása. A kötet rövid verseire gondolunk első sorban, melyek jópofa vasárnapi viccként megmosolyogtatják az olvasókat, arra azonban nemigen tarthatnak igényt, hogy a költészetben helyet kapnak. A *Jó lenne hinni* kezdetű például arra a közismert tréfára épül és nem is több annál, hogy — a sírfeliratok mutatják — mindig csak a legjobbak halnak meg. De alig különb a *Pavlov kutyája*, amelyekben a költő az ötletért még a kép logikáját is megtöri. Szinte az egész *Meseország* ciklus kívül marad a lírán: a költői teremtést az ötletek tréfája helyettesíti, s így a kötet jelentős része Ladányi életművének mellékterméke, nem költői alkotás, hanem a vicc és anekdotakincs tartozéka. Máskor viszont a gyilkos ötlet képes arra, hogy tömör versben mélyen, differenciált szemlélettel nyilatkozzék meg a költő:

*Két nevetés között
ott van már a kósza halálból
egy pillanatnyi csönd*

*Am ha e csöndben üldögélek és
elképezem a gyászbeszédet
újra elfog
a röhögés*

Finom és megragadó gondolattal-hangulattal indul a vers, s Ladányira jellemző módon búvápatakként hosszú asszociációs sor fut a felület mögött, s a végiggondolás eredménye villan csak elő: a csöndtől a halálon át a temetésig ível a vers, megtörténik a gyászbeszéd és az igazság összehasonlítása is, s ennek komikus ellentéte fogalmazódik meg. Az összetett látás ilyen módozatai szervesen kapcsolódnak a Ladányi-líra érett teljesítményeihez. Éppen ezért sajnáljuk, hogy a kötet jelentős részében apadtnak látszik a lírai erő és ihlet, a cikluscímek is jelzik, hogy a költő a bíráló, gúnyoló szándékot túlzott szerephez juttatja, a költészetet a napi hírlapi csatározások részévé silányítja (*Meseország, Parnasszus, Gyarmatosítás*). Kitűnő szemmel és érzéssel szűrja ki a visszásságokat — ez feltétlenül érték, de mondanivalójának egyre ritkábban ad súlyt a költői erő, és túlzásai sem egyértelműek, mert nehéz eldönteni, hogy milyen pozícióból ítélkezik. Megtorpanás ez a kötet Ladányi pályáján, vegyes értékek gyűjteménye. (*Szépirodalmi, 1971.*)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

GARAI GÁBOR: MÁRCIUSI NYÁR (JEGYZETEK ÉS VERSEK EGY INDAI UTAZÁSRÓL)

Útinaplók és jegyzetek, tárgyilagos élménybeszámolók és „ezt láttam, ezt vettem”-féle ömlengések korát éljük. Az ember lassan lerombolja a távolságokat, a mérföldek és kilométerek ijesztő uralmát. A kérdés csak az, mennyi hasznot húz ebből az irodalom? A magyarázat — legalábbis a mi irodalmunk esetében — nem éppen újszerű jelenségekre vezethető vissza. Nem feladatunk ennek tárgyalása, s e néhány bevezető mondat is csak a problémajelzés funkcióját vállalja.

A *Márciusi nyár* olvasásához fogva Jankovich Ferenc szép sorai jutnak eszembe: „megállok most és vallatom magam: / láttam Párizst — nem láttam Baranyát”